

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ЕНЕРГОПОСТАЧАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ШЛЯХУ ПОГЛИБЛЕННЯ РИНКОВИХ РЕФОРМ У ГАЛУЗІ

© Омеляненко Т.В., 2011

Процесам запровадження ринкових реформ в енергетичній галузі перешкоджають проблеми системного характеру і в їх числі – зростання обсягу дебіторсько-кредиторської заборгованості обласних енергопостачальних підприємств (далі – ОЕП), що істотно погіршує інвестиційну привабливість об'єктів приватизації, негативно впливає на вартість бізнесу, викликає ланцюгову реакцію неплатежів за енергоносіями. Інструменти та методи стягнення дебіторської заборгованості, що використовуються в економічно розвинених країнах світу, недостатньо прийнятні до соціально-економічної ситуації в Україні, що склалася. Своєчасному стягненню дебіторської заборгованості заважають такі фактори, як низька платоспроможність населення, перехресне субсидування населення і промислових споживачів, спад ділової активності промислових підприємств.

Своєчасна і в повному обсязі інкасація дебіторської заборгованості є одним із основних показників оцінки комерційної діяльності ОЕП.

Досліджуючи функціонування ОЕП на вітчизняному ринку електричної енергії, вчені-економісти [1, с. 155; 2, с. 10-12; 3, с. 15] головну увагу зосереджують на питаннях вдосконалення організації документообігу, автоматизації розрахункових операцій, посиленні претензійно-позовної роботи, врахуванні платоспроможності боржників, здійсненні тиску на боржників. Проте на сьогодні проблема запобігання накопиченню простроченої дебіторсько-кредиторської заборгованості ОЕП сьогоднішньою економічною наукою залишається нерозв'язаною.

Для подальшого дослідження цих проблем, а також маючи на увазі процеси інтеграції України в Європростір, потрібні нові наукові розробки з використанням концепцій сценарного аналізу і маркетингу взаємовідносин зі споживачами.

Серед основних причин, що призводять до накопичення простроченої дебіторської заборгованості, слід виділити наступні: падіння попиту на світових ринках промислової продукції, і як наслідок, зниження обсягів реалізації такої продукції, незадовільна платоспроможність деяких промислових підприємств, недостатнє фінансування підприємств державної форми власності та житлово-комунальних підприємств, значне розшарування різних верств населення за рівнем реальних доходів, і як наслідок, структурою витрат тощо. Значна роль держави у регулюванні галузі не дозволяє повною мірою застосовувати традиційні методи та інструменти управління дебіторською заборгованістю ОЕП: наявність єдиного оптового посередника (державного підприємства «Енергоринок»), неможливість відключення певних категорій боржників, неможливість відмови в укладанні угоди на енергопостачання економічному суб'єкту на регіональному рівні тощо.

З поступовим поглибленням ринкових реформ у галузі [4] регулюючі функції держави будуть зменшуватись: ОЕП втрачатимуть можливість отримувати дотації на покриття витрат, проводити взаємозаліки тощо.

Через незавершеність ринкових реформ у галузі, складність, суперечливість і непередбачуваність дії багатьох чинників впливу автором вперше запропоновано застосування ситуаційного (сценарного) підходу як методу управління дебіторською заборгованістю.

З позиції сучасної парадигми управління проблема обмеження і нормалізації дебіторської заборгованості ОЕП виходить далеко за межі застосування традиційних управлінських інструментів та методів (нормування, прогнозування, планування, реструктуризація, рефінансування, взаємозаліки тощо). Перш за все необхідна переорієнтація вектора уваги з питань управління дебіторською заборгованістю, що виникла та обліковується на балансі ОЕП, на управління взаємовідносинами зі споживачами та надання пріоритету роботі по запобіганню виникнення простроченої заборгованості

абонентів через налагодження постійної та систематичної роботи щодо діагностики соціально-економічної ситуації, періодичного опитування різних категорій споживачів електроенергії та суб'єктів енергоринку. На основі отриманої інформації здійснюється побудова та відбір можливих сценаріїв розвитку стану дебіторської заборгованості і, як наслідок, застосування відповідних управлінських інструментів і методів стосовно кожної можливої ситуації.

Наразі необхідно здійснити наукову розробку механізмів управління взаємовідносинами зі споживачами – сукупність поетапних узгоджених управлінських дій щодо обмеження і нормалізації рівня дебіторської заборгованості споживачів перед ОЕП, як складової категорії управління дебіторською заборгованістю.

Термін «управління дебіторською заборгованістю» не ототожнюється з поняттям «управління взаємовідносинами зі споживачами», оскільки у першому випадку йдеться про управління активом, частиною оборотних засобів, що вже виникла на ОЕП, у другому ж – акцент зміщується на превентивні заходи щодо налагодження системи вчасного реагування на проблеми, що виникли чи очікуються. Інструменти і методи управління взаємовідносинами зі споживачами варто змінювати відповідно до поглиблення економічних реформ у галузі, що будуть здійснювати вплив на обсяги та структуру дебіторсько-кредиторської заборгованості ОЕП.

Загалом методи та інструменти управління взаємовідносинами зі споживачами пропонуємо поділити на два типи: монетарні та немонетарні. В залежності від категорії дебіторської заборгованості (прострочена, поточна, майбутня) монетарні та немонетарні методи розвитку взаємовідносин між ОЕП і споживачами електроенергії поділяються на заохочувальні та примусові. Примусові монетарні методи використовуються в управлінні відносинами з боржниками: штрафні санкції, арешт та вилучення майна. Примусові немонетарні методи включають постійне нагадування телефоном, поштою, листами боржнику безпосередньо та особам, що його оточують (родина, колеги), виїзд контролера за місцем проживання боржника тощо. Заохочувальні монетарні та немонетарні методи: система знижок за авансові внески за електроенергію, систематичне інформування абонентів щодо стану їх розрахунків з ОЕП, періодичне опитування.

Використання управлінського підходу, орієнтованого на співробітництво зі споживачами, здатне розв'язувати не лише тактичні проблеми управління дебіторською заборгованістю, а й створювати цінності для ОЕП у довгостроковому періоді: нормалізація дебіторської заборгованості призводить до зростання ринкової вартості ОЕП.

Поетапний перехід до конкурентних моделей енергоринку, розв'язання проблеми ліквідації накопиченої простроченої дебіторської заборгованості вимагає виходу за межі суто управління дебіторською заборгованістю як складовою оборотних засобів ОЕП. У зв'язку з цим запропоновано ситуаційний підхід до формування механізму управління взаємовідносин зі споживачами електроенергії. На відміну від традиційних методів управління дебіторською заборгованістю, підхід, орієнтований на розвиток взаємовідносин за споживачами, надасть змогу прогнозувати їх майбутні дії щодо своєчасного та повного погашення заборгованості за електроенергію. Використовуючи потенціал результативних взаємовідносин зі споживачами, ОЕП зможуть забезпечити ефективне управління дебіторською заборгованістю, розвивати свої конкурентні переваги, гнучко реагувати на зміни стану дебіторської заборгованості та зовнішні чинники, якими ці зміни були викликані. Таким чином, це посилює адаптивні можливості енергопостачального підприємства в умовах дії викликів зовнішнього середовища.

1. Вороновский Г. К. *Избранные труды: [В 5 т.] Геннадий Кириллович Вороновский. Т. 1: Размышления об энергетике: судьбы и события, наблюдения и комментарии.* – Харьков, 2003. – 225 с.
2. Письменна У. Є. *Вдосконалення механізму ціноутворення на підприємствах електроенергетики: Автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / У. Є. Письменна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка.* – Київ, 2006. – 20 с.
3. Куденко Г. О. *Удосконалення механізму зниження заборгованості за електроенергію електропостачальних підприємств: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Г. О. Куденко; Нац. гірн. Ун-т.* – Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.
4. *Офіційний сайт Державного підприємства «Енергоринок».* Режим доступу: <http://www.er.gov.ua/>